

DE ZWERFSTEEN

PERIODIEK ORGAAN VAN DE HISTORISCHE VERENIGING STEENDEREN

*"Broekhuizen" Ao 1686, voorheen "Emmer Griet", "Emmerhuizen" stond eens aan de Emmerweg nr. 11 te Steenderen. Gevallen onder de slopershamer in de periode ruilverkaling Steenderen rond 1980.
(foto Jan Harenberg)*

HVS

- Een reis per auto naar Frankrijk in 1929
- Wij zoeken opvolgend bestuur talent
- "Caarte van de Grootte Emmer"
- Gedenkplaat voor ónze Canadese gevallen
- Vele korten berichten...
- Archiefcommissie aktief

2000/3

ISSN: 1386 - 5943
Oplage: 400 ex.
oktober 2000

VOORWOORD...

Beste leden der Historische Vereniging Steenderen... In uw handen de derde Zwerfsteen van dit Millennium-jaar, dat al weer over de helft is. Een mooi blad met een prachtig reisverslag einde jaren twintig met een auto-mobiel naar Frankrijk. Stappen wij nu in een grote Boeing 747 en vliegen de halve of hele wereld rond, in die tijd was een dergelijke trip NB met een auto-mobiel toch nog wel een heuse onderneming, want van het steunpunt van de ANWB te Lyon had nog niemand ge- hoord. Je trok van dorp naar dorp en 50 km per uur was een hele snelheid. Zgn. 'hielbanden' plakken onderweg of bij de plaatselijke smid cq rijwielhersteller. U leest dat de tijd gekomen is om nieuwe bestuursoogst uit de vereniging in de bestuurskring op te nemen. Nieuwe ideeën, tenslotte zijn wij een actieve vereni- ging. Kom met kandidaten zou ik zeggen, maar 2001 staat zo voor de deur!

De archiefcommissie laat van zich horen en ik krijg van dominee Dijkman uit Canada een 'flap' van honderd Canadese Dollars in de handen geduwd met een ver- haal, dat je bijna de tranen de vrije loop laat geven en dat allemaal bij de ingebruikneming van de gerestaureerde molen te Rha! Steenderen is actief... In Baak is een buurtcomité opgestaan om de Vrendenbargsedijk, één van onze laatste historische klinkerwegen voor het nageslacht te redden. De vonken vlogen eraf bij een officiële hoorzitting ten gemeentehuize en als de ge- meente Steenderen nog bij zijn ideeën blijft, 'krijgen wij dit najaar toch aardig de poppen aan het dansen'... Aan de andere zijde heeft de vereniging met uiterst stille diplomatie -en heel veel financiële hulp!- de hand weten te leggen op het meest historische document, dat straks aan de wand van ons gemeentehuis zal prijken; "De Caarte van de Groote Emmer" in 1727 getekend door cartograaf J. van Huivel, in opdracht van Jan Brouwer, rentmeester van Bornhoff te Zutphen. De kaart op perkament heeft een zeer groot formaat van 69x122cm en is ingelijst door één der beste lijstenma- kers van ons land en wel op advies van restaurators van het Rijksmuseum te Amsterdam!

De zomer van het jaar 2000 zou voor enkele gezinnen in Steenderen ook een zwart(e) zomer worden... Een Con- corde valt brandend uit de lucht bij Parijs en in Moer- mansk vinden opvarenden van een duikboot op vreselij- ke wijze een zeemansgraf. Je leest het in de krant en ziet het op de buis en vervolgens gaat het leven thuis ver- der... Een zwaar auto-ongeval, waarbij ons lid en dorps- genoot Wessel Wisselink en zijn vriend Jan Hummel het leven lieten blijft je altijd bij! De dochters Willemsen, eveneens uit Steenderen waren nu net in die andere auto op weg gegaan en werden bij dit ongeval ernstig ge- wond, maar zijn gelukkig na ziekenhuisopname aan de betere hand. Ik wens de nabestaanden de kracht te vin- den om na dit zware verlies het levenspad wederom in- houd te geven en hoop dat onze Steenderense samenle- ving hierbij de helpende hand kan bieden.

Inmiddels hebben wij de kermistijd al weer achter de rug en de HVS gaat zich voorbereiden op haar winter- programma, dat u bij deze Zwerfsteen in uw brieven-

bus mag ontvangen. Zeg, kom eens uit die luie stoel. De HVS is een actieve vereniging met wel 500 'koppen' en wij zoeken nieuwe bestuurs- en commissieleden. Juist... ben jij die kandidaat die we zoeken en wie voelt zich geroepen..?

Paul Kok, voorzitter

LAATSTE NIEUWS...

VRENDENBARGSEDIJK BLIJFT BESTAAN...!

Op de valreep bij het ter perse gaan van deze derde Zwerfsteen van het jaar 2000 kunnen wij u berichten dat de Vrendenbargsedijk in Baak als historische klinkerweg blijft bestaan!

Het gemeentebestuur was overladen met kritiek van om- en aanwonenden en op uiterst sportieve wijze heeft wethouder Baars dit allemaal op een hoorzitting moeten incasseren. Waardering aan ons gemeentebestuur en met name wethouder Baars, dat men naar de bevolking wil luisteren als het gaat om het behouden van cultuurhistorisch erfgoed!

Laten we maar in etappes deze weg gaan restaureren nu we nog een paar centen hebben overgehouden aan de verkoop van eens de ambtswoning van de burge- meester en het werk is nu aan creatieve rekenaars. Belangrijk... bewustwording van leven met je eigen erfgoed en het bewaren! Ik denk dat de wethouder dan ook een leerzame avond heeft gehad. Steenderen wordt wakker en er is meer dan Bronkhorst alleen!

Op maandagavond bij de presentatie van het kostbare werk "Caarte van de Groote Emmer" uit 1727 zagen we maar weer, dat een kapitale historische boerderij uit de 17e eeuw, "Emmerhuizen, later Broekhuizen" genaamd, rond 1980 nog het loodje moest leggen. In de twintig jaar aansluitend heeft er wel een bewust- wordingsproces in de Steenderense gemeenschap plaatsgevonden. Krijgen we nu meer greep op Steen- derens erfgoed? Soms wél... kijk maar naar de mo- len van Rha. Soms niet... kijk maar naar de schuren aan de overzijde van dezelfde molen. Wat is erfgoed trouwens en komt er met de jaren erfgoed bij?

VOORZITTER EN (OUD)- PENNINGMEESTER STAPPEN IN 2001 OP...

Tien jaar geleden kwamen wij voor het eerst bijeen op de deel van "De Visschershoffstede". Pakweg 25 dorpe- en stellingen werden door Paul en Leontine Kok ont- vangen met als doel te komen tot de oprichting van een historische kring, later vereniging. Alle aanwezigen be- sloten 'JA' te zeggen... Een bevriende notaris van Paul regelde een jaar later voor het bekende 'liefdewerk en oud papier' de officiële oprichting, zoals dat in nette ter- men heet... 'verleden d.d. 1 juni 1992'.

"De Zwerfsteen" is de kwartaaluit- gave van de historische vereniging der gemeente Steenderen. Oppericht d.d. 1 juni 1992.

BESTUUR:

voorzitter:
Paul Kok
Wehmestraat 1a
7221 BT STEENDEREN
0575-451444

sekretaris:

Yvonne Koning
Paardestraat 7
7221 NE STEENDEREN
0575-452624

1e penningmeester:

Fred v.d. Mije
Hofstraat 4
7223 LR BAAK
0575-441806

leden:

Gerrit Tijkken
Dr. A. Ariënsstraat 6
7221 CC STEENDEREN
0575-451437

Wil Kleine Haar

Dr. A. Ariënsstraat 7
7221 CA STEENDEREN
0575-450509

Bertus Rietberg

Hoogstraat 23
7227 ND TOLDIJK
0575-452004

REDAKTIE:

Verdi van Leuvensteijn-Breukink
Bronkhorsterweg 21
7221 AB STEENDEREN
0575-451868

eindredactieadres:

Paul Kok
Wehmestraat 1a
7221 BT STEENDEREN
Tel./fax 0575-451209

CONTRIBUTIE:

Bankrelatie:
Regiobank Steenderen
Bankrekening nr.: 68.52.89.710
t.n.v. de Historische Vereniging
Steenderen.

Wij verzoeken U bij lidmaatschap- opgave gelijktijdig de contributie over te maken. Uw betalingswijze is tevens de garantie dat U in het le- denbestand bent opgenomen.

Contributie 2000:

f 25,— voor individuele leden
f 35,— voor echtparen of
samenwonenden.

Paul werd de eerste voorzitter en Gerrit Tijkken, die zijn sporen in Steenderens verenigingsleven zeker heeft verdiend, wilde nog niet op zijn lauweren gaan rusten en de vereniging vond in zijn persoon de ideale man om de verenigingsknip te beheren. Gerrit schafte zichzelf zelfs een computer aan en zette de verenigingsadministratie op schijf.

Dan is er nog weleens een probleem om als penningmeester je verenigingscenten binnen te krijgen... Gerrit inde contant tijdens verenigingsavonden en ook pakte hij de fiets om onderweg achterstallinge contributies te innen. Vele excuses van leden, doch we konden de touwtjes weer aan elkaar knopen.

Er is een tijd van komen en een tijd van gaan...

Tien jaar voorzitter en penningmeester/bestuurslid is een lange tijd en wij hebben de vereniging zien groeien van 23 leden naar 100, 200 leden tot thans pakweg 500 'koppen', verspreid over 350 adressen. Nog steeds hebben wij de contributie niet aangepast. Ze is nog steeds f. 25,- voor een individueel lid en f. 35,- voor gehuwden of samenwonenden!

't Is natuurlijk belachelijk een vereniging in stand te houden met zo weinig contributie, doch we redden het nog steeds en inmiddels heeft Fred van de Mije uit Baak de verenigingsknip officieel van Gerrit overgenomen.

Ik ga eens een vergelijk maken met leden van een gemeenteraad. Als je voor de eerste vier jaar bent gekozen is er nog weinig sprake van een bestuurlijk rendement... De tweede termijn ga je rendement opleveren, je bent ingewerkt in de materie. Een derde termijn willen ze je misschien wel als een wethouder en een vierde termijn kunnen ze niet meer om je heen. Je gaat -mogelijk- misschien wel irritatie opwekken! Zit je dan te lang en hou je dan een stoel voor je opvolger vast?

Wij hebben te maken met een vereniging en een vereniging heeft leden, die een bestuur kiezen in tegenstelling een stichting, die alleen bestuursleden kent en in feite een ondemocratisch bestuurslichaam is met een goed doel. Althans... zo staat het in de wetgeving vermeld.

Onder die 500 leden moeten we toch tenminste een 25tal leden kunnen vinden, die geschikt zijn voor een bestuursfunctie en het houtje van voornoemden over willen nemen...

We spreken ook van commissies, waaronder de archiefcommissie en redactiecommissie. Tenslotte 'WIJ is meer dan IK!'

Mag ik middels dit blad aan alle leden een oproep doen of zij kandidaat bestuurskader voor 2001 aan het huidige bestuur willen doorgeven en ook verwijzingen naar 'die en die' persoon zie ik graag per telefoon of ander circuit.

Zelf heb ik vorig jaar reeds gezegd het houtje na 10 jaar door te willen geven en het zal de vereniging ongetwijfeld weer een frisse bestuursbries geven. De redactiecommissie, die helaas door verhuizingen veel te klein is geworden wil ik nog eventueel een jaar begeleiden, doch ook hiervoor zoeken we ook een geschikte persoon die dit op wil pakken. Het is absoluut niet springen in het diepe... Een kandidaat krijgt zonder meer een stuk begeleiding -indien gewenst- mee.

De HVS is een bruisende vereniging en zal dat ook zeker blijven en heeft haar plaats in de Steenderense samenleving verdiend. Eerlijkheidshalve schat ik in, dat een HVS toch zeker in de loop der jaren door moet kunnen groeien tot pakweg een 750 leden over 500 adressen verspreid. Een... wat gaat er geschieden als we over enige jaren een gemeentelijke herindeling gaan krijgen? Wie weet een fusie ook in verenigingsland, doch laten we eerst maar de schijnwerpers richten op nieuw bestuur talent in eigen kring.

Wie wordt de nieuwe voorzitter in 2001? Wij zoeken een vrouw of man, die een katalisator is op cultuur- en historisch gebied. Een persoon, die samen met zijn medebestuurleden een vereniging leiding kan geven. Een oor heeft bij problemen en zelfs niet schuwt voor Steenderens cultureel erfgoed op de barricaden te klimmen. Wie is die vrouw of man?

Paul Kok, voorzitter tot maart 2001

*Broekhuizen" in 1965. Monumentenzorg kwam te laat...
(zie pagina 4)*

"BROEKHUIZEN" AAN DE EMMERWEG, HET WAS EENS...

Door: Jan Harenberg

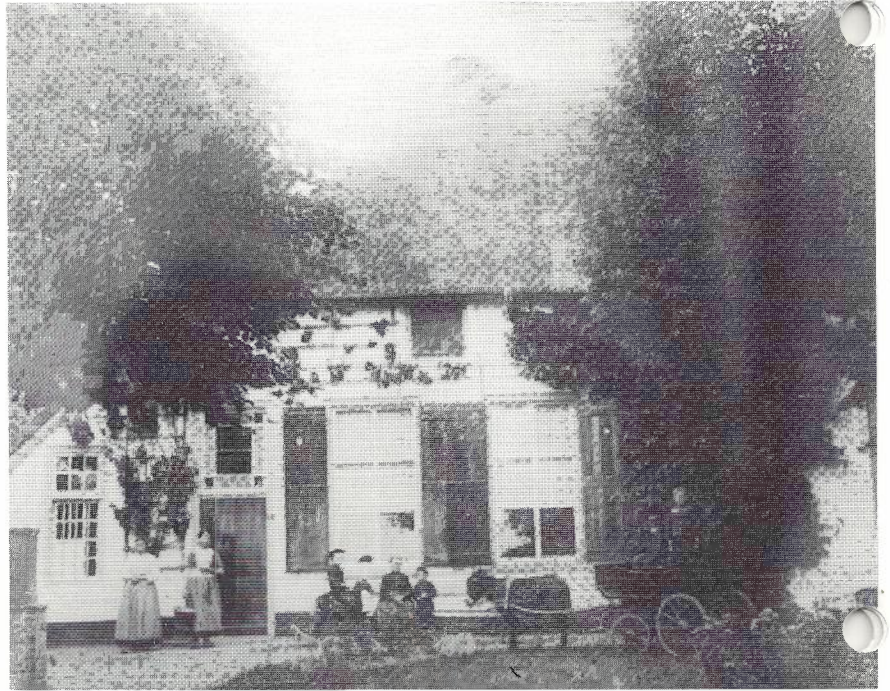
Op 30 april 1965 maakte ik deze ZW foto's van dit statige huis (zie ook de voorpagina) aan de Emmerweg nr. 11. Blijkens de muurankers werd het gebouwd in 1686. Het moet wel iets meer zijn geweest dan een 'gewone' boerderij, gezien de baksteenbouw en de muurankers. Te denken valt aan een klein landedelmanshuis of mogelijk een spieker. De andere naam van het huis, het "Emmerhuis" wijst ook in die richting en het goed moet vermoedelijk in De Emmer meer zijn geweest dan de omringende boerderijen.

Helaas heb ik het huis nooit van binnen gezien en dus niet kunnen constateren of er wellicht een gewelfde kelder is geweest. Dat moet haast wel.

Blijkens een steen met het jaartal 1880 moet het huis verbouwd zijn tot het huis van de foto's. Kenmerkend voor die tijd zijn de neogotisch aandoende profielen boven de ramen. Weer veertien jaar later in 1894 werd het huis vergroot, aan welk feit een steen herinnerde met het opschrift:

EERSTE STEEN
der Verbouwing
gelegd door
Willem Harmen
REMMELINK
26 juli 1894

De bescheiden kopie foto geeft het huis weer vóór de negentiende eeuwse verbouwingen en als je dit mooie dan ziet vraag je jezelf af... Waarom moest het huis verdwijnen? Waren er dwingende redenen, zoals bouwvaligheid o.i.d.? Deze fotos gaan in het historisch archief van de vereniging. Wie heeft er meer informatie?

RED/ In de beroemde "Caarte van de Grootte Emmer" door J. van Huivel Ao 1727 -we zullen komende nummers nog uitvoerig op dit kostbare stuk terugkomen- staat "Broekhuizen" als "Emmer Griet" vermeld, ook heeft het nog "Emmerhuizen" geheten, als wij goed geïnformeerd zijn. Het pand doet denken aan een zgn. 'Scholteboerderij' in Winterswijk en eerlijkheidshalve is het een schande, dat dit pand teloor is gegaan. De Emmerweg heeft eeuwen een eenheid gekend. "De Grootte Emmer" / "Broekhuizen" / "De Kleijne Emmer". Als we juist geïnformeerd zijn komt "De Grootte Emmer" binnenkort op de uitgebreide lijst van Rijksmonumenten. "De Kleijne Emmer" staat er triest bij, ook door planologische fouten van enige decennia geleden. Wie weet wordt hier met de tijd nieuwe veehuisvesting een aantal honderden meters verplaatst en komt er een kandidaat om dit pand in oude luister te doen herstellen. Als je "De Kleijne Emmer" bekijkt, beginnen je handen te jeuken. Dit pand smeekt om herstel!

Situatie voor de verbouwingen van 1880 en 1894

"Gedane Zaken", het is niet meer. Hebben we er van geleerd?

IK STA PERPLEX, WANT KRIJG HONDERD CANA- DESE DOLLARS IN MIJN HANDEN GEDUWD...

Door: Paul Kok

Onder de bult van Rhabergse molen...

Het is zaterdag 6 mei 2000 en zojuist heeft provinciaal gedeputeerde Peters de 'vang' losgetrokken en de geres-taureerde molen kwam voor het eerst sinds decennia weer in beweging...

Applaus van enige honderden belangstellenden en na het slokje ook ik via de trap naar beneden, want waar de wieden hun zgn. eindjes maken is het beter van afstand deze als het ware oerkrachten gade te slaan. Rha heeft zijn kloppende/draaiende hart weer terug en nu maar draaien met die molen, want anders begint de roest we-derom.

Met alle genodigden begeef ook ik me tussen het pu-bliek en daar krijg ik een tikje op de schouder van een beleefde meneer uit verre streken. "Meneer Kok... mijn naam is Henk Dijkman en ik woon in Ontario Canada, Mag ik U iets vragen?"

"Natuurlijk meneer", was mijn antwoord en wij hadden een prettige kennismaking.

"Ik ben enige weken met vele Canadese veteranen in Holland om de 55-jarige bevrijding van Nederland te herdenken en ben speciaal hier naar Rha gekomen om enige gevallen kameraden te herdenken.

Einde van de oorlog is Steenderen door de Canadezen bevrijd en in Rha is zwaar gevochten. In de boerderij van Berendsen op Rha hebben drie Canadezen ingesloten gezeten. Zij vluchtten naar de kelder, die werd ge-bombardeerd door de nog aanwezige Duitsers in dit nog niet bevrijde gedeelte van de gemeente, hetgeen hun dood betekende! Zij liggen begraven op de Canadese begraafplaats in Holten..."

Bronzen Plaqueette...

"U bent voorzitter van de Historische Vereniging Steen-deren en mag ik u vragen of het mogelijk is een bronzen plaqueette ter hunne nagedachtenis aan de molenromp te bevestigen? Hier heeft u alvast de eerste honderd Cana-

"De Grote Wei" in 1944 met
1.30 m water rondom
(foto J. Horstink)

dese dollars en misschien zijn er meer 'gevers' of is het mogelijk een fundraising op touw te zetten?"

We maken nader kennis en nu heb ik die vreselijke tijd van 1940-1945 gelukkig niet meegemaakt, maar daar aan de voet van de molen ontstond ad hoc een breed ge-dragen comité van aanbeveling.

Appelkweker Jan Horstink, inmiddels 'zeven kruisjes oud' heeft het allemaal meegemaakt en kende één van de gevallen. Hij was destijds 15 jaar en de oorlogs-handelingen staan als het ware in zijn brein gegrift.

Ook Harry Hofman, voorzitter van de molenstichting te Rha is een groot voorstander van het idee, een bronzen plaqueette aan de molen te bevestigen. Voor hen, die vie-len te Rha en niet te vergeten onze gehele gemeente!

Wij maken nader kennis en Henk Dijkman blijkt Domi-nee Henk Dijkman te zijn, geboren te Warnsveld en op 22 jarige leeftijd naar Canada geëmigreerd, waar hij la-ter zijn vrouw trof. Samen zijn zij met vele veteranen hier in Holland en gast van vele plaatsen, die deze vete-ranen in de jaren 1944 en 1945 hebben bevrijd. Een hoog-tepunt was de onthulling van een groot monument te Apeldoorn en voor anderen natuurlijk een -mogelijk-laatste bezoek aan evenzo de laatste rustplaats van veel kameraden, die vielen.

Op de dag van de wederom in gebruikneming van de Rhabergse molen waren enige oud strijders, die daad-werkelijk in onze omgeving hebben gevochten eregast van het Groesbeekse gemeentebestuur en Reverent Henk Dijkman ging met een twintigtal anderen naar de ope-ning van de molen in Rha met zijn prachtige agrarische fair. Trouwens perfect georganiseerd en eventjes tus-sendoor... dit geeft nu de meerwaarde aan het wonen op het platteland!

Wij zijn geraakt...

Zo'n verhaal pakt je, mede omdat je vader enige keren in de jaren 43 en 44 vast heeft gezeten in het kamp Amersfoort en heel langzaam kwamen dan in de zesti-ger jaren en nog veel later deze vreselijke verhalen bo-ven tafel.

Jan Horstink, die het allemaal heeft meegemaakt op 15 jarige leeftijd stond perplex. Zo ook molenaar Harry Hofman. Staan we 6 mei 2000 voor een prachtig geres-taureerde molen... als deze molen eens kon vertellen, wat zij allemaal heeft moeten meemaken in die ruime eeuw bestaan!

Mr Dijkman, It's our Duty! en wij gaan er mee aan het werk en staande voor de molen werd een comité van aanbeveling gevormd om gelden bijeen te brengen een bronzen plaqueette met de namen van hen die vielen bij de bevrijding van de gemeente Steenderen aan de mo-lenromp te krijgen. Zelf denk je dan een plaatselijke kunstenaar uit te nodigen een -bescheiden- kunstwerk te maken evt in brons te laten gieten, doch dit is geheel af-hankelijk van financiële middelen. De eerste honderd Canadese dollars zijn al binnen...

Laten wij beginnen met het verhaal van Ds. Henk Dijk-man, begeleider van de oud strijders op hun -mogelijk-laatste toer door Holland. Velen van hen zijn de tachtig tot negentig zelfs gepasseerd!

THE QUEEN'S OWN RIFLES...

Door: Henk Dijkman

In juni 1940 werd dit oude Canadese regiment gemobiliseerd in 't hartje van Toronto, Ontario. Met twee andere regimenten, The North Shore (New Brunswick) Regiment en Le Regiment de la Chaudiere (uit Quebec) maakt het deel uit van de achtste brigade van de derde infanterie divisie van het Canadese leger, dat uit vijf divisies bestond.

In juli 1941 werd de achtste brigade ingescheept naar Engeland. De mannen hadden niet verwacht dat het tot 6 juni 1944 zou duren voordat zij in actie zouden komen tegen de vijand. De derde divisie zette de Canadese leiding in op het strand van Normandië bij Bernieres sur Mer. De zevende en de achtste brigade openden de aanval en van de achtste brigade kwamen de North Shores en de Queens Own Rifles ("QOR") het eerst aan wal. Met 143 doden en gewonden hadden de QOR van alle Canadese regimenten de grootste verliezen op die dag. De North Shores met 125 doden en gewonden waren derde wat dat betreft.

Op 11 juni 1944 kwamen de QOR in actie in Normandië bij Le Mesnil Patry, waarbij zeer zware verliezen werden geleden: 55 doden en 44 gewonden. Het duurde een hele maand voordat de derde divisie weer in de aanval ging. In de eerste week van de invasie verloren de Canadezen 1017 doden in Normandië.

In Nederland kwamen de QOR voor het eerst in actie in Zeeuws-Vlaanderen en wel in oktober 1944 in wat de Canadezen de "Breskens Pocket" noemden. De mannen werden ingescheept in amfibische tanks, "Buffaloes" in Terneuzen. Ze voeren westwaarts op de Schelde langs de monding van de Braakman naar de Savojaard Plaat, waar de negende brigade eerder was geland.

De QOR bevrijdden IJzendijke en Oostburg. Met de bevrijding van Knokke in België in het begin van november kwam er een eind aan de tegenstand in die streek. De Schelde kon weer bevaren worden!

Vervolgens kwamen de QOR naar Nijmegen. Vanaf 22 november waren ze in de "Waal Flats" te vinden, in de Ooipolder en omgeving. Vroeg in februari 1945 vielen ze aan in Duitsland, richting Kleef.

Op 26 februari leed het regiment zware verliezen bij het gehucht Mooshof aan de weg van Kalkar naar Udem. Sergeant Aubrey Cousins kreeg daar postuum het Victoria Cross. Hij was de enige QOR soldaat aan wie deze hoge onderscheiding werd verleend in de Tweede Wereldoorlog.

Op 2 maart vochten de QOR in het Hochwald. Daar kreeg Sergeant Charles Martin een 'MM', het "Military Medal" voor zijn moed in de aanval. Sergeant Martin heeft een boek geschreven over zijn ervaringen - "Battle Diary" genaamd- en de meeste gegevens in dit artikel kunnen daarin worden teruggevonden.

Op 28 maart 1945 kwamen de QOR over de Rijn tussen Emmerik en Rees en trokken bij 's Heerenberg Nederland weer binnen. Het regiment bleef in de buurt van Doesburg toen de negende brigade de aanval op Zutphen opende op 4 april.

Op 3 april 1945 bevrijdden de Queens Own Rifles het dorp Steenderen. De verliezen waren licht en op 5 april begon het regiment een aanval op Rha ten westen van Steenderen dat slecht verliep en waarbij de volgende vijf QOR-soldaten sneuvelden:

Luitenant John Kavanagh, Thomas Edward Crawford, Michael Joseph Mc Kenna en Donald Patience. James Earl Aiken raakte zwaar gewond en stierf als krijgsgevangene op 7 april 1945. Kavanagh en Patience liggen in Groesbeek begraven, de andere gesneuvelden in Holten.

Charles Martin heeft in zijn "Battle Diary" aan dit treffen een hoofdstuk gewijd: "The Bridge at Rha and Its buildings"

pag 134 (Red. bedoelend de 'Bedelbrug'). Rha werd niet bevrijd en is pas op 14 april 1945 door de vijand verlaten, nadat op 12 april de eerste divisie (bij Gorssel) en de vijfde divisie -bij Westervoort- de IJssel waren overgestoken en zich begonnen te verspreiden op de Veluwe. Op 8 april kwamen de QOR naar Zutphen en Warnsveld, de stad Zutphen was net bevrijd.

Op 9 april was er een parade in Zutphen voor het regiment -waarschijnlijk nam de gehele achtste brigade hier aan deel- en Prins Bernhard nam het saluut af.

Een van de laatste gevechten van het regiment vond plaats bij Hajum (Hayum) tussen Wons en de Afsluitdijk in Friesland op 16 april 1945. Daar raakte Charles Martin zwaar gewond. Pas op 8 mei 1945 kwam hij weer tot bewustzijn, maar hij herstelde.

Het regiment heeft later in Wons een monument gekregen met de namen van alle ongeveer 400 Queens Own Rifles soldaten die in 1944 en 1945 gesneuveld zijn.

Rev. Hendrik J. Dijkman
Guelph, CANADA

EEN MONUMENT BIJ DE MOLEN VAN RHA VOOR DE VIJF GEVALLENEN...

Daar sta je dan als voorzitter van de HVS met de eerste honderd Canadese Dollars van dominee Dijkman in de handen gedrukt. Zelf ben je van 1951 en heb in je jeugd veelvuldig de verhalen over deze zwarte jaren van vader en moeder gehoord. Als je aan de -senioren- burgerij de belangrijkste dag van de vorige eeuw zou mogen vragen hoor je ongetwijfeld 10 mei 1945!

Je staat daar met Jan Horstink, die het allemaal als jongen van 15 heeft meegemaakt, voorzitter van de stichting koren-molen "De Hoop" te Rha, Harry Hofman en ook dien-erarts Riexs Eggens sloot zich bij het gesprek aan.

Allen waren het snel eens, dat het fantastisch zou zijn om een bronzen plaquette met namen van de gevallen aan de molenromp te bevestigen. Mogelijk kunnen we een plaatselijk- of regionaal kunstenaar vragen een bescheiden- doch persoonlijke bronzen uiting te ontwerpen met het verhaal hierboven.

We zijn inderdaad de afgelopen halve eeuw mogelijk 'iets' vergeten... we waren te druk met de wederopbouw en nu, enige decennia later hebben we dan geld én betrokkenheid voor dit soort zaken. Maandelijks zien we artikelen in de couranten, 'Wiedergutmachung' van gestolen Joodse tegoeden en effecten, vergoeding van dwangarbeid etc etc.

Het is natuurlijk allemaal veel te laat, doch de maatschappij is tot inkeer gekomen en ook in Rha zou het fantastisch zijn als wij op 4 mei 2001 postuum eer konden geven aan deze vijf Canadese bevrijders, die vielen voor onze vrijheid!

Fonds voor een ereplaquette voor hen die vielen bij de bevrijding van de gemeente Steenderen...

Er is een bescheiden Comité gevormd en de voorzitter van de HVS voelt zich hier meer intermediair op de achtergrond, want wie beter dan Jan Horstink om als tijdelijk voorzitter van deze commissie te dienen. Naast hem leeftijdgenoten, die het allemaal in de jeugd hebben meegemaakt en er -gelukkig- nog over kunnen vertellen, want velen hebben reeds het 'tijdelijke voor het eeuwige' ingeruild.

Laten wij maar zeggen... "Comité herdenkingsteken Canadese bevrijders" onder leiding van Jan Horstink begint op korte termijn met haar wervingscampagne om gelden bijeen te brengen om einde dit jaar een opdracht te kunnen geven van 'was tot brons' te komen.

Wij hebben grote waardering voor het initiatief van Dominee Dijkman te Canada en willen graag onze leden een oproep doen dit initiatief financieel te steunen, zo ook de plaatselijke overheid en het bedrijfsleven.

Op zijn zachtst zouden wij kunnen zeggen, dat wij als Steenderense gemeenschap mogelijk 'iets' zijn vergeten na de bevrijding van de gemeente Steenderen in 1945...

Voor een mooie in brons uitgevoerde plaquette, wie weet een bescheiden drie dimensionaal uitgevoerd kunstwerk, waaraan een plaquette met de namen van de gevallen opgenomen is natuurlijk meer geld nodig. We praten dan over 'in de drie nullen'. Samen sterk nietwaar?

Het comité gaat aan de slag en heeft reeds een rekening geopend bij de plaatselijke Regiobank nr. 78.92.64.285.

Uw bijdrage is welkom!

HOE WAS HET VROEGER?

Sinds 1992 (dus al weer 8 jaar) bestaat er een Historische Vereniging Steenderen. Met veel enthousiasme houdt een groeiend aantal mensen zich actief bezig met de historie van de gemeente Steenderen. Zeer uiteenlopende zaken komen daarbij aan de orde, van muurankers tot Havezathen en van stoomtram tot Hopes Paedjen. Oude boerderijen en hun geschiedenis, evenals de Marke van Rha. Door middel van bijeenkomsten en de periodiek De Zwerfsteen komen deze zaken in de openbaarheid en wordt de belangstelling bij een groeiend aantal leden gewekt.

Een en ander heeft een wisselwerking. Steeds meer inwoners (en oud-inwoners) komen tot ontdekking, dat er thuis, of ergens anders, historisch waardevolle spullen aanwezig zijn. In een aantal gevallen worden deze zaken aangeboden aan de Historische Vereniging. Om hier op een goede en verantwoorde wijze mee om te gaan is een archiefcommissie ingesteld. Deze commissie ontvangt en verzamelt archiefmateriaal, onderzoekt wat van belang is i.v.m. de historie van Steenderen en zorgt voor registratie.

Vervolgens wordt het materiaal in de passende verpakking, in samenwerking met dhr. Bresser (gemeente-archivaris) op de goede wijze bewaard.

Met de gevers wordt afgesproken hoe met aangeboden materiaal wordt omgegaan, b.v. wel of niet voor derden ter inzage, wel of niet volledig afstand van doen etc. Een en ander wordt schriftelijk vastgelegd.

Ook kan het voorkomen, dat men materiaal niet wil afstaan maar wel gelegenheid geeft om het te fotograferen of te kopiëren.

Om welk materiaal gaat het?

- boeken, brochures en tijdschriften
- kranten en kranteknipsels
- prentbriefkaarten en foto's
- akten, notulen en jaarverslagen
- notariële stukken o.a. verkoop of veiling
- films en video-banden

Het aangeboden materiaal moet betrekking hebben op de gemeente Steenderen en/of zijn inwoners.

Ondanks het feit dat Steenderen, ook nu nog, een rijk verenigingsleven kent, zijn toch in de achter ons liggende jaren veel verenigingen, clubs, organisaties en coöperaties opgeheven. Het zou jammer zijn als nog aanwezig materiaal in de versnipperaaf of bij het oudpapier terecht zou komen.

De mogelijkheid bestaat dus om historisch materiaal aan te bieden. U kunt dit doen bij een van de leden van de archiefcommissie. De namen ziet U hieronder:

Donald de Bruin	Toldijkseweg 9
Wil Kleine Haar	Dr. A. Ariënsstr. 7
Frans van Heel	Hardsteestr. 18
Geert Jansen	Anjerstr. 12
Hans Klompenhouwer	De Eiken 12
Daan v.d.Kolk	Wehmeestr. 4
Guus Rekswinkel	Paardestr. 3
Theo Schut	Rhabergseweg 10

DE EMMER LIEP OVER...

Door: Paul Kok

Resultaat door 'stille diplomatie'...

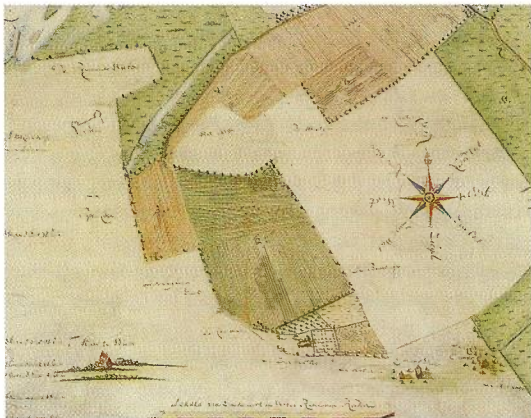
Wie had dat nu gedacht! Op 25 september 2000 hadden wij een top historische dag in NB het nieuwe gemeentehuis van Steenderen. Namens de Historische Vereniging Steenderen mocht ik als uw voorzitter het kostbare werk "Caarte van de Groote Emmer" Ao 1727 en gemaakt door J. van Huivel aan de Steenderense gemeenschap overhandigen.

Persvertegenwoordigers, Radio- en TV Gelderland aanwezig. De aanwezige HVS-bestuursleden moesten zelfs in de middag voor de provinciale TV aantreden, want de 'Caarte' zou op het Gelders Nieuws van 18.00 uur komen. Kortom ad hoc veel regelen voor een halve minuut op de beeldbuis.

Nu we het toch over het woord regelen hebben... voor je zo'n kaart zou kunnen bemachtigen loopt er echt heel veel water door onze vertrouwde IJsselstroom.

Onze leden Frans Koekoek en Evert Warffemius, beter gezegd de "Heeren van Bronckhorst" -overigens met gewoon rood bloed- tipten mij enige maanden geleden over het werk.

"Paul dit is wat voor jou privé", zei Evert tegen me. Nu ben ik een groot liefhebber van de schilderkunst van de zgn. Larensche School en dat is natuurlijk ook gekomen, omdat ik in mijn geboortedorp -Laren in Het Gooi- via mijn vader een beetje besmet ben geraakt met dit kunstminnende virus. Vader was behalve ondernemer een Conservatorium geschoold -Chopin- pianist in hart en nieren en hij onderhield veel contacten met Gooise schilders. Als jochie zag ik ze dan over de vloer komen en de bekende Jacob Dooijewaard was een huisvriend, welke mij later zelfs naar de kunstacademie verwees.

Je begrijpt... je wordt er mee besmet en ook mijn scholing werd de Kunstacademie te Utrecht en later de Gerrit Rietveld Academie te Amsterdam. Dit alles heeft tot resultaat gehad, dat er interesse is ontstaan voor kunst en kunsthistorie en dat is natuurlijk in een bredere kring bekend.

Ik zei tegen Evert: "Jongen, dit werk behoort niet mij, doch de Steenderense maatschappij toe en we moeten het in ons gemeentehuis zien te krijgen!"

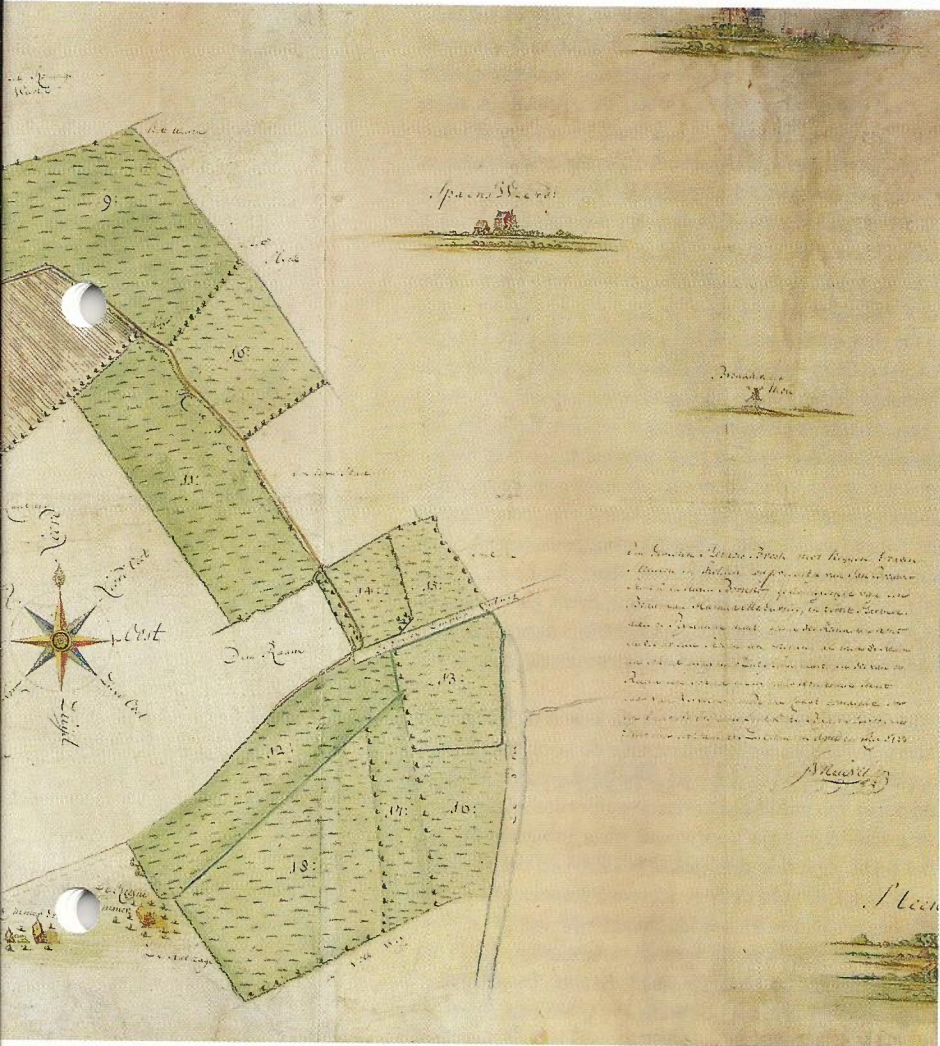
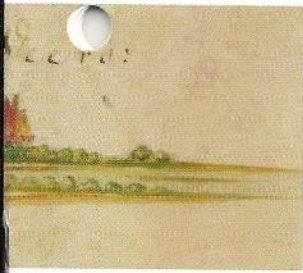
Aldus vertrouwelijk op fondsenjacht. We kregen van de eigenaar in Haarlem een koopoptie en je gaat aan de ene kant onderhandelen om geld binnen te krijgen en aan de andere kant het evenzo weer uit te geven. Niet te vroeg happen, doch ook niet achter het net vissen!

Ondertussen bekeek een nicht van mijn echtgenote Leontine het werk. Zij is hoofdrestaurator Middel-eeuwse kunst van het Rijksmuseum te Amsterdam en kwam tot de slotsom: KOPEN... want Wij hebben hier met een topstuk te maken, dat NB in een Rijksmuseum niet zou misstaan!

Het stuk is uitermate goed gerestaureerd -daar komen we later nog op terug- en heeft een hoogstaande cartografische- en evenzo topografische waarde. Je zou bijna zeggen dat het een luchtfoto uit de 18e eeuw is geworden, doch het hoogste punt voor tekenaar Van Hui-

vel destijds was ongetwijfeld de kerktoeren van Steenderen. Ook de in het werk getekende kastelen en boerderijen zijn van hoogstaande kwaliteit en zuiver!

"Cost en Baet"...

Oude begrippen, maar ze moesten natuurlijk wel tot een evenwicht komen. Avond en avond langs Steenderens bedrijfsleven en particulieren om fondsen te vergaren en nergens het woord 'neen' gekregen. Excuses wederhelft, ik was soms veel afwezig, maar na maart 2001 beloof ik beterschap.

Werkelijk alle bedrijven en vooral ook particulieren wilden in de aankoop participeren. Alles nog steeds zéér vertrouwelijk en uiteindelijk hebben wij in het bestuur besloten 'ja' te zeggen. Evert heeft het werk bij de

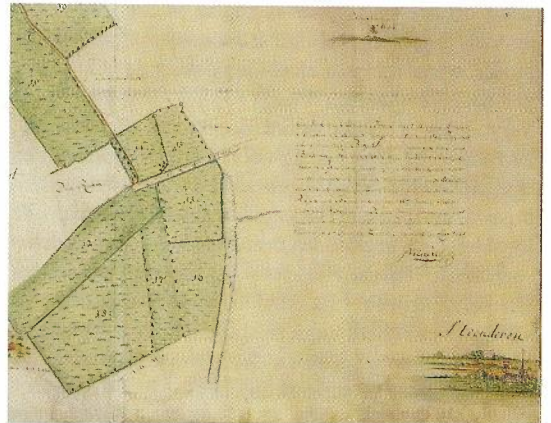
eigenaar opgehaald, ingepakt in Japans zuurvrij papier etc en het verdween voorlopig achter slot en grendel. Nu moesten we ook nog aan fondsen komen voor een geschikte lijst en een zgn. UV bescherming, maar laten we het eerst hebben over de betrokkenheid van ons gemeentebestuur.

Vertrouwelijk kwamen wethouder Van Rooy in het bijzijn van de dames Eggens en Linde en Dhr Huetink naar onze hoeve en kregen het werk onder ogen. Je begrijpt... woorden als 'Oh wat mooi' en de wethouder werd zelfs lyrisch. Hij had het stuk wel zelf aan zijn Paradijselijke muur willen hebben, doch allen waren het erover eens, dat het van óns allen in Steenderen moest worden en hier wilde ik graag aan meewerken.

Het bestuur van de HVS vroeg de gemeenteraad een aankoopsubsidie en het gemeentebestuur werd zo enthousiast, dat men zelfs voor een deel eigenaar wilde worden om de toekomst voor het werk te garanderen!

Bestuur van HVS en Gemeente waren het snel eens en wij kregen zelfs de toezegging van het gemeentebestuur het werk op een verenigingsavond voor sponsors, gasten en leden van de HVS in NB het gemeentehuis voor het eerst te tonen. Het zou een feestelijke avond worden en het is nog nooit zo druk geweest in het gemeentehuis? Wie weet brengt een discussie over toekomstige gemeentelijke herindeling meer mensen op de been, doch laten we dan maar van gedachten wisselen waar óns aller "Caarte van de Groote Emmer" na die tijd een eervolle nieuwe 'hangplek' zal gaan krijgen!

Dank aan B&W, ambtsdragers en velen achter de schermen, dat we het rond hebben gekregen.

Nu moest er nog een geschikte lijst gevonden worden en via de in deze wereld bekende nicht was de verbinding tussen het Rijksmuseum en Heijdenrijk lijsten te Amsterdam geen onbekende schakel. Dit bedrijf staat in ons land aan de top en maakt lijsten voor de Kunst met de grote 'K'. Directeur Peter van Dullemen stond mij persoonlijk te woord en genoot ook trouwens van dit hoogstaande werk van Van Huivel. Het werk moest achter Mirocard veiligheidsglas komen met een UV bescherming tegen zonlicht (het moet dan ook met de rug naar het zonlicht hangen) en wij moesten een type 18e eeuwse lijst vinden.

Een originele 18e eeuwse lijst, die ergens uit een museumdepôt zou moeten worden aangeschaft -nog zou moeten worden gerestaureerd én op grootte aangepast-

zou tenminste de somma van f. 20.000,- moeten gaan kosten! Derhalve was onze keuze voor een replica-lijst -overigens nog meer dan een kwart van deze prijs- snel gemaakt. Het zou een combinatie van ebben met aflopend ojief, zgn. geschulpte kraal en twee banen wortelnoten worden. Tussen het veiligheidsglas en het werk nog een passepartout van lichtgrijs linnen met enige accenten in bladgoud.

Nogmaals dank aan Dhr van Dullemen voor zijn deskundige adviezen en over de kwaliteit van het werk (bouwtijd van twee maanden) kunnen we kort zijn: alle waar naar zijn geld en dit is hoogstaande klasse!

De vrijdag voorafgaande onze officiële presentatie toog ik wederom naar Amsterdam en het werk mocht thuisgekomen even wennen op de beroemde atelierzaal van de 19e eeuwse meester B.C. Koekoek, welke Frans Brinkhorst gebruikt om eigen werk voor zijn atelier etalage aan de Onderstraat te tonen.

Restauratie van de "Caarte" en later...

Het werk is in 1999 gerestaureerd door Dhr. André van Oort en deze is restaurator voor het Stedelijk Museum en het Amsterdams Historisch Museum met als specialiteit papier en perkament. Rond 1970 is het document op de markt gekomen en tot vorig jaar heeft het (ongerestaureerd) opgevouwen gezeten op de wijze als Bornhoff's rentmeester Jan Brouwer het gebruikte. De zgn. Cartouche met "Wapen van Bornhoff" naar binnen gekeerd en vochtschade heeft in de loop der tijd geresulteerd in een bescheiden afdruk van deze naast de stadstekening van Bronkhorst.

De kaart was aan de achterzijde sterk vervuild en Dhr van Oort heeft afgelopen najaar en winter 1999/2000 middels allerlei bevochtigings processen, zgn. Wishab, radeer, water met een alcoholoplossing de achterzijde van het perkament gereinigd.

Vervolgens is bij het woord Bronkhorst een scheurtje gerestaureerd. Ook aan de voorzijde zijn deels vuil en strepen verwijderd. De beeltenissen waren met kleuren ingewassen en gaaf! Het perkament was van een goede kwaliteit en is in perioden in etappes bevochtigd om het soepeler te maken. Het moest n.l. in een pers om het vlakker te krijgen. Met ethyl alcohol zijn hardnekkige vlekken verwijderd en deze speciale alcoholoplossing heeft er ook voor gezorgd dat het materiaal soepeler werd om opgespannen te worden.

De kaart kreeg weer zijn oorspronkelijke formaat van ongeveer 69x122cm en dit is voor een dergelijk werk uitzonderlijk groot! Vergelijkbare kaarten uit die en voorgaande tijd meten hooguit 55x55cm met een uitzondering groter.

Om het materiaal geheel vlak te krijgen is ze 30 dagen in een speciale pers geplaatst, waarbij de achterzijde van het perkament is bevochtigd dmv van vilt, doordrenkt met een water-alcohol oplossing.

Aan het einde van het restauratieproces is de "Caarte van de Groote Emmer" opgespannen op zuurvrij karton 840 grams, voorts een 10mm dikke zuurvrije drager en alleen gemonteerd aan de randen op Japans papier. De zgn. 'kuif' van de cartouche is licht gerestaureerd en het restauratieproces kwam tot een verbluffend eindresultaat. Vervolgens is het blijvend van belang dat de perkamen-

ten kaart in een klimatologisch stabiele omgeving komt te hangen met pakweg 55% vochtgehalte en 20 graden C. als gemiddelde temperatuur. Plotselinge temperatuur- en vochtschommelingen zijn slecht voor de kaart. Perkament (dierlijke huid) is n.l. een 'levend' materiaal. Dank aan Dhr van Oort voor dit engelengeduldig karwei en het resultaat mochten wij allen voor het eerst op 25 september 2000 aanschouwen ten gemeentehuize, nadat wij een ereronde voor de plaatselijke sponsors hadden gemaakt.

De "Caarte van de Groote Emmer" is weer thuis...

en dat na bijna drie eeuwen! Maandagavond stroomde de Raadszaal vol, pakweg een half uur voor de start van het officiële programma vlogen de zitplaatsen reeds weg. Tussentijds nog snel een Radio Gelderland interview en mijn enthousiastme over het stuk moest in twee minuten worden beteugeld, niet eenvoudig...

Stoelen tekort en wij vroegen de junioren hun plaats af te staan aan de senioren onder ons. De spanning was van de aanwezigen -in de zaal als ook achter het kathedraal- af te lezen.

Klokslag kwart over acht verwelkomde onze burgemeester Dick Appeldoorn alle aanwezigen. Ver over de honderd leden, sponsors en andere gasten. Hij, trouwens ook de raadsleden waren zo verheugd dat een dergelijke aankoop ook nog 'drempelverlagend' in de gemeente werkt. Men komt op een andere wijze naar ons mooie gemeentehuis dan gebruikelijk voor een paspoort of rijbewijsverlenging. Een Co-productie tussen HVS en gemeente was toch wel een blijk, dat de HVS zijn plaats in Steenderens samenleving heeft gevonden, aldus Dick Appeldoorn die deze gezellige avond met vele burgers kennis maakte en een perfect gastheer was!

Aansluitend onze gastheer van de avond mocht ik ook alle aanwezigen welkom heten als de voorzitter van de andere partij. Overigens geen politieke partij, hooguit de partij van cultuur historische gemeentebelangen!

Ik noemde in mijn voorwoord onze jubileumuitgave, het boek "Over de drempel van 1996" en dat was m.i. zo belangrijk voor de Steenderense gemeenschap, omdat het een station in het fenomeen 'tijd' was.

Velen, met meerwaarde voor de samenleving die in ons jubileumboek beschreven staan, hebben in de tussentijd vier jaar de tijdelijkheid van dit aards bestaan ingeleverd voor de eeuwigheid en zijn helaas niet meer onder ons!

Wij hebben het beschreven en zo moeten wij ook het werk van Van Huivel uit 1727 (ongetwijfeld onbedoeld) zien. Het brengt in de komende periode veel los.

Wie woonden er in de kastelen en boerderijen? Verloren gegane veldnamen komen weer boven water! De ontwikkeling van de landerijen etc. Je kan er een boekwerk over schrijven en dit zal ongetwijfeld gebeuren. Onze vaste redacteur in de buitendienst Anton Metz' vingertoppen beginnen al te jeuken. Zou er in 2001 een mooi boekwerkje rond dit kunstwerk verschijnen?

Trouwens een leuk relatiecadeau voor onze sponsors, zowel personen als ook bedrijven en gemeente.

Aansluitend mocht ik het woord -en beeld- geven aan ons lid en kastelenkenner Jan Harenberg. Jan had van

het bestuur geen eenvoudige opdracht gekregen, immers het gaat hier niet alleen over de kastelen of havezathen doch ook mn. over landerijen, de eigenaren en/of pachters van deze gronden.

Jan onderzocht in de stukken (hij zal later nog archiefstukken van het Zutphense fonds Bornhoff raadplegen) hoe de eigendomsrechten in "De Emmer" lagen en constateerde dat het gehele gebied tussen IJssel en het dorp Steenderen, de stad Bronkhorst en Rha eigendom was van een zestal grootgrondbezitters. We komen hier later ongetwijfeld op terug. Een dergelijk hoog nivo "Caarte van de Groote Emmer" voor rentmeester Jan Brouwer van Bornhoff als 'presentje' gemaakt, was een uiterst kostbaar document. Een duur cadeau, ook in die tijd van 1727!

Aan de hand van de kaart maakte Jan Harenberg met ons een reis langs stad en dorpen en men kon de ontwikkeling van de passerende drie -wie weet nog veel meer- eeuwen zien. Van Huivel heeft haarscherp gemeenten, ook als we gaan vergelijken met de kadastrale atlas van 1832 en luchtfoto's van rond 1980. Trouwens ook onze Canadese bevrijders hebben deze landerijen in 1944 op de gevoelige plaat gezet, doch met een geheel ander doel en wij maken er dankbaar gebruik van.

Complimenten aan Jan voor de vervulling van zijn 'vereerende opdracht' en namens alle aanwezigen mochten wij Jan een envelop met inhoud schenken na de laatste dia en applaus.

Het moment van de waarheid...

Aansluitend het smeren van de kelen was het na een commerciële ronde tijd om te laten zien, waar we voor gekomen waren. Dick Appeldoorn mocht het werk onthullen, geflankeerd door vrouwelijke assistenten van

gemeenteraad en HVS-bestuur: de dames Eggens, Kleine Haar, Linde en Wassink. Aanwezige fotografen vereeuwigden de aanwezigen van 2000 met de tijd van 1727 en wij hebben het in de couranten kunnen lezen. Dick stond eveneens perplex.

Velen gingen in processie met de handen op de rug als in een porseleinwinkel langs het werk. Wat mooi! en Oh ook zo'n mooie lijst. Kijk eens wat een interessante veldnamen en zelf dacht ik... wat jammer dat Henne Scholten dit niet meer heeft mogen meemaken. Hij was een groot kenner van Bronkhorster veldnamen.

Het was al een gezellige avond, doch toen de jasjes uit konden en men informeel kon genieten van een drankje of sapje van Rob Mennink en zijn dames (complimenten) verstreek de tijd toch wel zéér snel. Om kwart voor elf ging het proefalarm af en drie minuten voor elf waren de gemeentebode Jan Schoenmaker, de werker van de avond Jan Harenberg en schrijver dezes de laatsten die de deur achter zich dichttrokken. De "Caarte" is weer thuis in Steenderen op een veilige plaats, doch de reis heeft wel een paar eeuwen geduurd! Ongetwijfeld komen we hier nog op terug en leden die deze feestelijke avond om welke reden dan ook gemist hebben... U bent welkom om de kaart in het gemeentehuis te bekijken. Ze hangt in de zgn. bestuurskamer op de 1e verdieping en soms is er een vergadering. Welnu... vraag gemeentebode Jan Schoenmaker even wanneer je terecht kan om een kijkje te nemen.

Wij gaan onderzoeken wat een afdruk van een technische 4x5" dia gaat kosten. 100% formaat = 69x122cm. Een aanbieding volgt en dan zijn er toch nog velen die het stuk boven hun hoofd kunnen hangen, zo ook de wethouder die wij nogmaals hartelijk danken voor het gastvrije culturele onthaal...

KORTE BERICHTEN...

Bronkhorst in beweging...

In de vorige Zwerfsteen lazen wij reeds van toekomstige restauratieplannen voor de historische hoeve van wijlen Henne Scholten aan de Onderstraat. Er gebeurt meer in onze oude stad behoudens Sjef de Jong's enthousiastme een stuk burchtmuur voor de samenleving te documenteren en misschien wel te presenteren.

Bij "Huize Ophemert", ook wel genoemd het "Hooge Huys" is een grote restauratie van eens de laat 19e eeuwse stallen aan de gang. Ongetwijfeld een mooi plan en binnen de drie stallen komen prachtige woon-eenheden voor de exclusieve markt. Nog vóór een officiële Rijksmonumentenstatus had de provincie al een enveloppe met één miljoen subsidie in de kluis! Ook de kaasmakerij gaat in deze verbouwingsplannen worden meegenomen.

Het zgn. begane grond gedeelte van het Hooge Huys heeft het afgelopen voorjaar een grote renovatie ondergaan. Een vijftal ondernemers hebben er een toonzaal/werkplek voor hun activiteiten gemaakt en het is prachtig geworden! Je zou bijna zeggen... te luxe en bij-

na ietwat 'onBronkhorstig', maar de maatschappelijke weelde van het jaar 2000 gaat gelukkig niet aan Bronkhorst voorbij.

Je ziet dus een enorme ontwikkeling in het stadskwartier waarin het Hooge Huys is gelegen. de Rijksdienst voor de Monumentenzorg wil vooral latere aanbouwen bij rijksmonumenten voor de samenleving behouden. Er zijn -ook in Bronkhorst- al zoveel fouten gemaakt, door de 19e eeuw en vroege 20e eeuw weg te 'filteren'. Aan de voorzijde, net naast de entree en kaasmakerij is een 20e eeuwse aanbouw. Deze moet vooral blijven, anders is ook onze generatie met geschiedvervalsing bezig en laat er vooral waarde voor de afgelopen 20e eeuw zijn!

In Bronkhorst zijn er blunders gemaakt door de 19e eeuw weg te breken en terug te restaureren naar de 18e eeuw. Mogen wij dan AUB de 20e eeuw in onze stad behouden en deze fout niet nog een keer maken?

Er zijn nog steeds plannen om een rondweg om onze bescheiden stad aan te leggen en als gemeentebestuur getuig je van lef om hierbij een aantal woningen toe te voegen voor de zelfstandig wordende jeugd van Bronkhorst of zgn. remigranten. Vraag bijv. architect Rem Koolhaas eens... Het is voor deze grote architect een eer

iets moois van de 21e eeuw passend in het oude Bronkhorst te maken. Een 'neppertje' als pakweg 10 jaar geleden in de Boterstraat neergezet zou je spotten kunnen noemen met 'Bronkhorsts eer'...

Dr. Sjef de Jong heeft de afgelopen maanden een bescheiden 'knuppeltje' in het hoenderhok gegooid om Bronkhorst een stukje burchtmuur van weleer terug te geven door een stukje fundering van zijn bedekking te ontdoen.

Deze aktie heeft tal van reacties veroorzaakt, zowel van voor- als ook tegenstanders. Dit najaar gaat men (als wij juist geïnformeerd zijn) rond de tafel zitten met het idee of er nu juist wél een stukje burchtmuur blijvend kan worden blootgelegd / zichtbaar gemaakt voor belangstellenden.

Gaat het oudste monument van Bronkhorst weer tot leven komen? De tijd zal ook ons leren...

De hoeve van wijlen Henne Scholten krijgt Internationale vermaardheid...

De Stichting Historisch Boerderij Onderzoek SHBO te Arnhem organiseert in de periode van verschijning van dit blad een excursie voor Internationale Restauratie architecten, mn Engelse specialisten. Laat nu de keus gevallen zijn op de inmiddels beroemde bescheiden hoeve aan de Onderstraat te Bronkhorst!

De bus met het deskundig gezelschap komt speciaal van Friesland naar Bronkhorst en niet om een kitscherige betonnen fontein te bekijken of een 17e eeuwse bozem met een soort imitatie fresco van eens de burcht Bronckhorst. Het gezelschap komt de (voor)laatste eerlijke boerderij van Bronkhorst bekijken. Wat zo'n blad van onze vereniging niet allemaal teweeg kan brengen...

Vrendenbargsedijk te Baak...

Wij schreven er reeds in De Zwerfsteen over en maandagavond 14 augustus 2000 was er dan dé officiële hoorzitting ten gemeentehuize van Steenderen.

De heer Zonderland, woordvoerder van zgn. bezwaarmakers gaf de gemeente Steenderen een 'koekje van eigen deeg'. Onze plaatselijke overheid is -blijkens het zgn. Landschaps Beleidsplan- lyrisch over het buitengebied van Baak met zijn mooie zgn. markewegen tussen akkers en weiden. Uiteraard ook de bestrating en zelfs het ontbreken van bestrating hiervan. Onze laatste zandweg en laatste originele gebakken vijfduims klinkerweg scoren op papier zeer hoog! Helaas is er in een halve eeuw amper onderhoud aan de weg uitgevoerd.

14 augustus was dan de derde 'zitting' in een bezwarenprocedure en wel de officiële! Rond de 30 néénzeggers waren aanwezig en dat in vakantietijd. Er is grote betrokkenheid in Baak de weg met historisch straatmateriaal te behouden, aldus woorvoerder van aan- en omwonenden Zonderland.

De voorzitter van de HVS heeft eveneens een betoog

gehouden de weg te laten bestaan. Je zou deze een speciale status kunnen geven in de Duitse sfeer van "Anlieger Frei". Voor doorgaand autoverkeer afgesloten en alleen toegankelijk voor langzaam verkeer en het agrarisch verkeer voor de aanliggende agrarische bedrijven. Bertus Rietberg deelde de gemeente mee, dat een mogelijke aansprakelijkheidstelling naar gemeente bij ongevallen op eenvoudige wijze voorkomen kan worden.

Het is toch 'van de gekke' dat tussen Bronkhorst en de Ariënsstraat enige jaren geleden asfalt is verwijderd en vervangen voor oud gebakken straatwerk, terwijl hier nu het laatste antieke straatwerk in de gemeente vervangen moet worden voor NB betonklinkers!

Paul Kok liet het gemeentebestuur weten een 'schizofrene kijk' op deze materie te hebben met het kortzichtige doel een paar centen te beuren door je eigen agrarische cultuur- en historie te verpatsen! In Baak liggen nog prachtige zgn. markewegen en bij deze dijk ook nog een zgn. geschaafde zandweg. Van Aalten naar Zelhem, trouwens nog verder, kan men genieten van zandwegen -de Romienendiek- en ook van "De Radstake" in de richting Halle. Prachtige zandwegen en fietspaden. Wij als provincie moeten zéér zuinig zijn op deze wegen!

Paul Kok en ook anderen verwezen naar het Provinciale loket, doch niet via de telefoon, maar een officiële brief aan Provinciale Staten en haar gedeputeerde Peters kan ons mogelijk de helpende hand bieden.

Gemeente Steenderen... keer eens 180 graden en gebruik je verstand of hebben wij straks samen met Hengelo en Vorden meer inzet voor behoud van cultuurhistorische waarden? Onze gemeente verkoopt voor bijna negenhonderd duizend gulden een ambtswoning en heeft geen centen voor een beetje onderhoud aan de mooiste straat van Baak? In pakweg 50 jaar is er geen tot amper onderhoud aan deze weg geweest. Gemeente je zou je in feite moeten schamen, aldus de algemene teneur onder de aanwezigen bij de hoorzitting!

Een oude spreuk "Beter ten halve gekeerd dan ten hele gedwaald..." en de voorzitter verwacht ongetwijfeld gemeentelijke bakzeil en gaf de gemeente het idee met betrokkenen rond de tafel te gaan zitten om SAMEN tot een oplossing te komen, waarbij geen meters briefwisselingen, doch aanpakken. Wethouder Baars, die op zeer correcte wijze al deze kritiek in ontvangst nam, had veel andere- bredere (Red. betere?) gedachten vernomen, dan hij reeds van zijn ambtelijke kring en adviseurs had vernomen. Zo ook een frisse kijk en ideeën. Beperkt gebruik van deze historische klinkerweg streelde zijn oren...? Zo'n hoorzitting brengt ongetwijfeld -historisch- rendement op en de voorzitter heeft hem voor deze correcte wijze van in ontvangst nemen van deze ZWARE kritiek op het gemeentelijk plan sportief bedankt met een handdruk.

Je zou kunnen zeggen... de gemeente heeft met 2 tegen 1 verloren. NEEN! integendeel. Wij allen zijn met bijna 5000 zielen die gemeente en wij allen behouden ons cultuurhistorisch erfgoed. 't Is wachten op het installeren van een werkcommissie van betrokkenen in de omgeving en ambtenaren om samen de handen te laten wapperen. Wie wil stenen opperen?

*Enkele fragmenten uit een dagboek van
Jan Beefink uit het jaar 1929*

HERINNERINGEN AAN FRANKRIJK...

Met een paar vrienden is in die jaren "Jan van de Zwaan" naar het Franse platteland getrokken om daar bij Nederlandse boeren, die daar heen verhuisd waren te werken.

Na twee dagen te hebben ingepakt en de buurt gegroet hebbende [2 stukjes chocolade van Jopie van Asselt en 1 potje bier met zegen van G.Heezen] zijn we om 3 uur vertrokken met de auto van uit ons huis. Bij Breukink gestopt en G. ingeladen. Nagewuifd door A. Heezen en A. Rutten en weldra lag Steenderen achter ons. De fiets van G. Breukink, naast de mijne aan de auto gebonden, zakte, kwam aan de grond en verloor 5 spaken.

Weldra in Zutphen aangeland; voor F.10 franken gehaald, fiets gerepareerd en toen naar de Vries. Gebiljard en bier gedronken tot 5 uur. Toen de trein opgepast van Ruurlo waarmee arriveerde vriend Sem. Na gekaart te hebben in de wachtkamer afgereisd. Onderweg gezelschap gehad van een Duitscher, op weg naar Canada, er gezellig mee gepraat tot Rosendaal, daar overstappen met pech voor onze wielen. Toch goed in de slaapwagen gekomen Duitscher kwijt geraakt in Antwerpen. Daar van hem afscheid genomen met achterlating van ons adres voor later schrijven bij goede overkomst en geslaagde zaken. In slaapwagen [voor vrouwen] gereisd met dame uit Rotterdam tot Parijs. Aankomst aldaar 7 uur. Onze wielen met grote moeite weer terug gekregen, daar we in Rosendaal niet de tijd hadden ze te bevrachten en dit te Esschen gedaan in België. En we dus niet in bezit waren van 3 kaarten maar van 1. Bij de kommis met de madam uit Rotterdam als tolk, weer in ontvangst genomen. Afscheid genomen van madam en per taxi, wielen en koffers erop, naar station du Nord, kosten bedroegen 20 fr. Vandaar vertrokken we om 9 uur naar St Pierre de Corps. En toen naar Tours, daar overstappen naar Ville perdue. Veel last ondervonden van de te zware koffers. Overall mooie vergezichten van heuvels, dalen en hoeven. Om 1 uur aankomst in Ville perdue, plaats van bestemming, daar begroet door onze Hollandse boeren.

De eerste kennismaking was best en werden als echte Holl. behandeld, koffers en fietsen werden door hen in ontvangst genomen. Koffers op de kar van Pol Jansen en toen naar het café la Gare en een flesch witte wijn op gezondheid [à votre santé] gedronken, een en ander over de reis verteld en toen naar onze hoeven.

Eerste gezicht was slecht en viel tegen, maar na goed bekeken te hebben en kennis gemaakt te hebben met de huisvrouw en diens zuster, viel het elke minuut beter. Na een lekkere bord soep en brood met gebakken ham, was ik de reis spoedig vergeten en voelde ik mij als in mijn eigen woning.

De Clerk, een vluchteling uit België tijdens de oorlog, oud 25 jaar, gelijk ik zelve, bleek een goed persoon te zijn met een kalm open karakter.

Vandaag kennis gemaakt met Giel Jansen, boer van

Semmelink ook echt Hollandsch en uitstekend voor ons Hollanders. Hier en bij Declerk geproost met een flesch wijn. Jansen was ziek van een feestje van de vorige dag en lag te bed en de clerk en Semm en ik proosten op zijn gezondheid.

Vandaag kennis gemaakt met de vrouw van Werpstage [wiens man niet thuis was] een aardig boerinnetje met klompen aan, zoo zwart als roet, maar anders flink en uiterst aardig. Ze was n.m.l. 6 jaren onderwijzeres geweest in Holland. Gedronken een glas tripele chek.

Vandaar naar Jansen hoeve de la Clace. Reuzen bedrijf van 75 H.A. met de mooiste machines, voor te maaien en te dorsen, met eigen motor. Dit was de hoeve bestemd voor G. Breukink. Na hier kennis gemaakt te hebben met Pols en Sjefs vrouw werd er geklonken en nog gepraat. Toen Semm en ik naar onze hoeve, waar ons de frisse bedjes toelachten, want een reis van 's Maandags 4 uur tot Dinsdagmiddag 1 uur zonder te slapen is geen kleinigheid voor menschen die 't reizen niet gewoon zijn. En slieden die nacht dan ook heerlijk.

Op de grens Frankrijk/Belgie kennis gemaakt met de gendarmes. Breukink moest mee omdat hij bij zich had een paar nieuwe schoenen en 2 stel, natjes opgerold nieuw ondergoed en dat koste de somma van f.10,40. Wat ons als koud water over het hart liep.

Woensdag 27-2-'29

's Morgens om half 8 opgestaan. Eerste werk was stallen mesten, paarden drenken bij een kolk, niet met pompwater. Pomp zeer slecht hier en op alle hoeven en op een zeer ongemakkelijke plaats ver van de stallen. Privaten op de meeste hoeven niet aanwezig, op de mijne wel, doch zeer slecht. Muren van de hoeven zeer dik van 50 c.m. tot 1 meter. Zeer vriezend weer, wat hier in geen 50 jaren is voorgevallen. 's Morgens de kolk zoo dik bevroren, dat je er haast met geen moker door kan slaan en bij één dag lichte dooi weer helemaal los. De boer heeft hooi gehaald bij Bol voor de prijs van 500 fr. 100 klg. wat zeer goed hooi bleek.

Donderdag 28

Gewoone werkzaamheden. Ook een jonge hengst gecastreerd. 't Bedrijf heeft hier voor de 47 H.A. 3 lichte paarden. Wat niet voldoende is. De paarden krijgen hier 3x per dag hooi en water en 's avonds tarwestroo om te eten. De koeien. 7 stuks melkvee, hooi met bieten en 1 emmer slobber mij en de boer onbekend. De koeien zijn hier in uitstekende conditie en geven 8 tot 16 l. per dag. De melk wordt er opgehaald voor 11 1/2 cent en hiervoor krijgt men wei terug. Varkens 1 stuks. Op andere bedrijven tot 6 stuks toe. Aan de koestallen geen ramen te bekennen, wel luiken. De bieten worden hier heel gevoerd. De koeien staan met het hoofd voor de muur met een halve M. hooge krib met ruif. Gier potten niet aanwezig; mest wordt maar zo op een hoop tusschen de gebouwen neer gegooid. Zelfbinder, grasmaaimachine, vleugelegge, greppelpl., wentelpl., cultivaator en meer moderne gereedschappen aanwezig. Deuren overal zeer slecht met zakken der voor, voor de tocht. In de schuren [niet veeschuren] is het niet uit te houden van de koude en tocht.

Vrijdag 1-3-29

Bijlen en snoeimessen geslepen door mijzelf. Den geheelen dag [na verzorging der dieren] hout gehakt.

Zaterdag 2-3

Mijn tabak en sigaretten zijn op [Hollands] Hier Fransche gekocht zeer slecht. Klompen gekocht, van onder hout en boven leer voor 33 fr. dit is f.3,30. Hier veel beslag onder schoenen en klompen, ijzeren pinnen en onder de klompen hoefijzers.

Zondag 3-3

Een prachtige fietstocht gemaakt; 's middags vertrokken. Hier denk ik aan diegene die ik lief heb. Van Villaperdue naar St Epain, dit is 7 k.m. Onderweg mooie dalen en bergen. Een prachtig kasteel onbewoond en in vervallen staat. Iets verder hollen in de grotten waarin huizen en schuren. St. Epain is een mooie Fransch dorp, vandaar naar St Maure. Hier zijn we 262 K.M. van Parijs en 311 K.M. Bordeaux. Tours 34 K.M. Chatellerault 35 K.M. St Ep. tot St Maure prachtige dalingen en hellingen in de weg. Uit de kern van St Maure naar richting Tours een steile helling, niet te bereiden. De gehele weg wisselt zich af met hoeven voor wijnbouw en landbouw, oude kastelen en dorpen en alles wit van kalksteen. Hier nog eene mooie helling met klim die schitterend is zoo zie je een auto en zoo is ie weg om dan verder weer op te diepen.. Dit is de groote weg Parijs - Bordeaux 573 K.M. Die weg loopt evenwijdig [met paar K.M. tusschenruimte waartusschen Ville perdue] met het groote spoorweg van Noord tot Zuid. Mijn hoeve grenst aan die lijn. We laten de grote weg links liggen en gaan op visite bij Wilpschaar. Waar ons het brood en de koffie zeer goed deed op zoo'n fietstochtje en werden er dan ook zeer goed onthaald. Ook hier was geen pomp en moest ik het water om te drinken uit een kuip halen na eerst het ijs stuk gemaakt te hebben. Dit water hadden ze in de buurt gehaald.

Maandag 4-3

Deze dag ben ik voor het eerst mee heen dorens kappen geweest. Wat voor een Hollander niet erg meevalt. Hier moet gerooid worden circa 1 1/2 M.. Waaronder gewone doorns, kleidoorn, van rozen, bramen er doorheen en een lang groen gewas, wat zeer brandbaar is. Hierdoor werd een mooi stuk land gewonnen. Ook hebben we deze dag al de akkers die bij de hoeve behoren bezichtigd. Waaronder nog veel geploegd moet worden wat met zo'n late winter hier niet meevalt.

Dinsdag 5-3

Alle paarden en koeien zijn in het vonnis opgenomen, doch het jarige vee, wat niet drachtig is werd niet opgenomen. De boer heeft plan morgen te ploegen. De paarden voor 't eerst een halve kop haver. Ook weer hooi gehaald, nu 400 fr. per 100 k.g. doch geen mooi hooi. De kippen van de boeren in Frankrijk hebben allemaal zwarte pooten. Want kippen met zwarte pooten geven wit vleesch en vet. En de Franschman lust geen geel vleesch of vet. Merries heb ik tot hedentoe nog niet aangetroffen. Allemaal ruins en allemaal gareelen aan voor groote karren en meest 2 tot 3 vóór elkaar. Ook treft men hier veel muil dieren aan die ook geweldig sterk zijn. Op de boerderij van de la place is er een van 25 tot 30 jaar en blind en werkt nog voor vol mede. De burgemeester van Villeperdue is zelf boer en sjouwd met 2 muil dieren. Hij heeft geen tractement en werkt op Zondag ook evenals de andere Franschen, want Zondag kennen ze niet. Ook zijn ze allemaal catholiek, maar de mannen komen niet in de kerk. Ook heb je hier weinig

spooroverwegen. Want als het even kan gaat de weg over de spoorbaan. Er komen hier dagelijks 30 treinen en 's nachts 20 treinen. En met de grootste snelheden. Goederentreinen met 60 tot 70 wagons en met de zwaarste machines. Tours is het grootste station, waar honderden der zwaarste machines staan. De grote expres Parijs-Bordeaux. 1e en 2e klas met snelheid van bijna 100 K.M. met schitterend verlichte wagons er achter is 's avonds een prachtig gezicht. De Fransche knechts hebben hier meest een kleine motor, Vlatwey of ander klein merk. De steenen in de muren van de hoeven zijn zo zacht dat je der met de nagels van je hand er je naam in schrijven kunt. Ook hoorde ik van Geertje, dat er iemand op 't dorp woonde die de ijsberg gezien had waar de Titanic heeft opgevaren, hij was hem met een andere boot op een afstand van 0,5 K.M. gepasseerd

Woensdag 6-3

Jul is den geheelen dag naar de akker geweest om te ploegen, hetgeen goed ging, ofschoon de vijver in één nacht heelemaal was bevroren. Op de voorhoofden, onder de boomen was de grond nog te hard. Ik heb de gehele dag hout gesnoeid en heel wat te kampen gehad met de scherpe doornen der bramen, wat hier de schrik van de landstreek is en groeit bijna overal. Ook heb ik vandaag voor het eerst een ansichtkaart ontvangen van degeen die ik oprecht lief heb. Hij was geschreven de 3-3-29 afgestempeld 4-3 in Dieren. De eerste brief ontvangen van mijn zuster en zwager uit Bronkhorst, die was geschreven 1-3-29 voormiddag en ontvangen 3-3-29 12 uur 's middags, dus de tocht van Steenderen tot V.p. duurt bijna 3 dagen. Ook kwam mij dezer dagen ter oore, als zich iemand hier opgehangen heeft, vraagt iedere Franschman die in de gelegenheid daartoe is om een stukje touw, want: den eenen zijn dood is den andere zijn brood: zoo is het spreekwoord toch. In de woningen der Franschen treft men ook haast geen enkel fornuis of kachel aan, allemaal openhaardvuren, waarboven gebakken en gebraden wordt. De Franschen wassen zich zelden en ook hunne woningen zien er allertreurigst uit. Nooit wordt er geschrobt of geboend. Het klein soort menschen hier wordt toegeschreven, van het veelvuldig gebruik van wijn en sinds hun jonge jaren, want ook kinderen drinken volop wijn. Het grootste deel heeft zwart haar en de mannen allemaal snorretjes. Ook worden hier veel geiten geslacht, accijns op de slacht is hier niet. Voor iedere woning is een stoepje van 3 treden met één groote of dubbele deuren. Overal steenen vloeren en palen midden in de keukens. De dakbedekking is allemaal van vierkante leien. De schuren bestaan uit houten geraamte van balkens en aangesmeerd met leem. De zolders bestaan hier allemaal uit tegels en met klei besmeerd. De wegen van het erf naar de weg zijn met nat weer onbegaanbaar en overal om de hoeve is het één brij met hier en daar bestraat met ronde keien, wat het loopen zeer bemoeilijkt. Al de hoeven verkeren zeer in een vervallen staat en luxe kent een Franschman niet, geen hek hangt recht of wil meer dicht en gier loopt overal. De grond is hier zeer doorlatend en wordt op heele smalle akkers geploegd van 2 tot 3 m. breed. Als het hier een beetje gedooid heeft kan men haast niet over het land loopen en kleeft vast aan de schoenen of klompen en haast niet meer te verwijderen.

Donderdag 7-3

Brief ontvangen van M. de eerste sinds onze kennismaking. Ook een pak couranten ontvangen uit Steenderen. Ik ben nog steeds aan het oefenen met sigaretten draaien, wat al handig begint te vlotten. De lucifers zijn hier zeer slecht als je der een aansteekt, moet je hem eerst een tel of tien laten sissen en ver van je af houden anders val je bijna flauw van de lucht.

Vrijdag 8-3

Brief ontvangen van Schoenmaker waar in staat dat tante Jans overleden was. [Jans Vleemigh-Addink op Dorpzicht]. Deze morgen heb ik mij verslapen, wat ik niet aardig vond en hoop dat zulks niet weer voorvalt. De bieten zijn op en voeder de koeien nu verder hooi en onbekende slobber. Van de 5 koeien wordt dagelijks ongeveer 40 l. melk geleverd plus 4 l. voor een kalf en een halve l. voor eigen gebruik. De melk wordt na gewonnen te hebben gezeefd met een zeer onpraktische zeef en gaat in een grotere 10 l. emmer waar ze dan in wordt weggezet tot de volgende morgen. 3x melken per dag. Het melk gereedschap wordt hier maar met koud water omgespoeld. De auto komt voor, de emmers voor de dag gehaald, met stof en stroo of hooi bedekt. Wordt gegoten in een maatemmer, die de auto bij zich heeft en zoo wordt koud en warm bij elkaar ingekiept in groote bussen van 80 á 100 l. waar voor die tijd ook de wei in gezeten heeft zonder daarna omgespoeld te zijn. Al is de melk ook zuur, [behalve als ze dik is in b.v. brokken] wordt allemaal ontvangen. Het jongvee wordt omstreeks 3 tot 4 u. losgelaten, krijgen hooi en 't is volbracht. Dan krijgen de melkkoeien een emmer vol onbekende slobber worden losgelaten, maar zoo op 't erf en om huis heen, dan kan men zich de smeerbeel wel op zo'n hoeve voorstellen, krijgen bieten als ze er zijn. De Franschen voeren een soort kool en die is nu allemaal bevroren, dus krijgen ze alleen hooi. Water drinken paard en koe aan de vijver. De melkauto heeft de boter en kaas voor op de benzinetank zitten, wat zeer onsmakelijk is. Ook heeft hij een grote hond bij in de auto en die likt dan de maatemmer schoon. Ook is de vader van de patroon er geweest en heeft de ballen met de klemhoutjes van de gesneden hengst verwijderd. Het stroo om te strooien is zeer nat en vuil, haast half vergaan, wat zeer onfris is voor een melkstal. De stier krijgt 2x per dag een beetje slobber en hooi en ziet er dan ook slap en zeer vervallen uit. en de kalveren treurig. Het is dan ook geen wonder dat er zoveel slecht melkvee is.

Zaterdag 9-3

Zeer schoon weer geweest vandaag. Patroon gehele dag geploegd. Ik huiswerk verricht. Bij elke hoeve staat een ladder, die bij de hoeve hoort. Die bestaat uit dikke battings van 3 vingerbreed bij 1 1/2 handbreedte met ronde sportels, die haast niet door één man te verplaatsen valt. In de schuur, waar de paarden en jongvee met de stier staan is binnen geen trap en moet men buiten aan op met die zware ladder die daar blijft staan. De trap in huis is verscholen achter een deur wat ook wel nuttig is, want die is zo uitgesleten, ruw, ongeverfd met een stuk leuning van zware batting. Deze wordt nooit gereinigd. Het hoofdvertrek is de keuken met een sta lamp. In de keuken bevindt zich een oven waar wel honderd brooden in gebakken kunnen worden, doch nooit gebruikt wordt.

De binnenmuren in huis zijn van houten balkens, een 25 c.m. van elkaar, waartussen leem met hooi of stroo aan elkaar gesmeerd en soms gewit. Ook de muren van de hooischoor bestaan hieruit, maar dan met groote gaten erin. Hier zijn ook enkele nieuwe luikjes en deuren aangebracht van ruw hout en worden nooit geverfd.

Zondag 10-3

Met z'n drieën geweest naar de boerderij de grand Bois-sicié groot 85 H.A. aan de groote weg Paris-Bordeaux. 12 H.A. aan de groote weg. Streek hier dicht bevolkt. In café wijn gedronken waar de kippen onder de tafel liepen en zeer vuil. Gepraat met een Belg, waar we zondag op bezoek gaan. En 's avonds naar 't bal geweest in de la Care waar zeer mooie gepoeierde meisjes. Hier zat 5 stel te kaarten en zeer druk.

Maandag 11-3

Tuin gespit met een riek zonder mest erwten gepoot en uien en sla gezaaid. Patroon geploegd voor de Graaf, wat iedere pachter moet doen. Bij Giles gegeten er hier de thee gedronken.

Dinsdag tot Zaterdag 16-3

Haverland geploegd, gezaaid en geëgd. De Fransman zaait met de rechterhand, links kan hij niet en soms twee kanten uit in een keer. Houten eg met ijzeren tanden, 3 balken een voet van elkaar dikke balken waarin dubbele rij tanden, schuin naar binnen en naar buiten, om den ander. Ook zwavelzuur amoniak over de tarwe gezaaid ongeveer 2 zak per H.A. Ook een maal melk gekregen afgehaald door de veearts met een soort lier, zeer moeilijk. Aan deze hoeve is aan de paardestal een hok groot 2 bij 1 M. met een deur aan de buitenkant deze moet altijd leeg blijven voor nachtslapers [landloopers]. Deze week gehad een man en vrouw.

Zondag 17-3

Naar Pruyt geweest naar een hoeve om te zien groot 25 H.A. doch een beetje uit elkaar gelegen. En geweest bij Cadam groot 75 H.A. prachtige hoeve met waterleiding en electriciteit vlak bij kasteel, met prachtig vergezicht en dalen. De paarden hebben hier om deze tijd het hard te verantwoorden en hebben de schoften en borsten vreselijk stuk waar niet op gelet wordt en arbeiden er even zo vrolijk om door.

Maandag 18-3 tot Zondag

Laatste haver gezaaid en nu amoniak over de tarwe en daarna geëgd. De garde heeft ook brieven rondgebracht en deed boodschappen voor foaien waar hij in hoofdzaak van leven moet.

Vandaag 24-3

Bij Giles een geit geslacht wat zeer vlot van stapel liep en een lekkere flesch wijn der bij gehad. Ook de beer bij Giles gezien. Een beest zoals ik van mijn leven nog niet gezien heb. Groot en mager, dat hij zwimelde door de kot. Ook naar de hoeve Rome geweest en geld geboden voor inventaris f.3500,-. Kerkhof ook bezocht [Palm zondag] hier was het zeer mooi, prachtige grafwerken met bloemen en zeer goed onderhouden, waar de gehele middag bezoek was en ook stenen met soldaten en portretten van gesneuvelden. In 't dorp staat ook een gedenknaald voor de gesneuvelden met de namen erop. Hier zijn er 35 gesneuveld van de 500 ingezetenen.

Maandag 25-3

Een koe bij de stier gelaten, die scheef is aan alle 4

kwartieren, toch stieren en wordt dan drachtig aan de koopman verkocht, als je zoo een treft ben je boer af. De gehele week tarwe geëgd en gerold.

Goede Vrijdag 29-3

Bij de smid geweest bij Kalje. De boer moet hier helpen de pooten vast houden, zowel voor als achter. Daarna met z'n vieren naar St. Maure geweest naar de markt. De koeien liepen hier los op de markt door elkaar, zo tussen de kooplui en de boeren. Prijs voor drachtige malen 315 tot f. 380 hier was mooi vee. Veel jonge geiten, die gaan in groote manden op de auto's naar Parijs. Hier waren ook schitterende stallen met paarden [van de kooplui] prachtige exemplaren, vet en prachtig gepoetst en stonden zeer ooglijk in de stal, droog en op stroo, waar iemand de mest weg hield en het stroo altijd opgeschud hield. prijzen voor 3 jarige ruïen tot f. 700. Deze komen uit Bretannië. Vele kramerijen. Gegeten in café. Daar stonden alle tafels gedekt met een flesch wijn voor 2 personen. Eerst dunne broodsoep, toen groote visch met boter, brood, witte boonen met sla, paling met een ei er langs, daarna koffie met rum en klontjes suiker met biscuits. prijs: 12 franc.

Zaterdag 30-3

Gersteland geploegd, gezaaid en direct gerold. Hier is een soort mierenplaag. Onder het eten lopen ze met tientallen over de tafel. Spinnewebben worden hier niet verwijderd, daar die 's zomers vliegen vangen. We dronken in St. Maure koffie en bestelden daar brood bij en kregen groote bak met klontje suiker en daarbij gewoon een homp brood zonder boter of mes.

Zondag 31-3 Pasen

Fietstocht gemaakt naar Lourny waar lol was, fluit. groot en kleine trom. Groot monument voor de oorlogsslachtoffers.

Maandag 1-4 Pasen

Naar Druuye geweest met Walpshaan bij wiens woning de hoogste boom van Frankrijk staat. Voor de middag met de dis gewerkt.

Dinsdag 2-4

De gehele dag gedist wat mooi land levert.

Donderdags hebben de kinderen geen school, dan wordt de school gezwabberd.

Donderdag 3-4

De slager [een hollandsche boer] 2 varkens geslacht. Daar werden de haren met stroo afgebrand, daarna afgewaschen en geschrabt. Dan blijft hij op een deur liggen en worden de voor- en achterhammen afgesneden, eerst de pooten en de kop, dan wordt hij op de buik gelegd en de rug wordt los gesneden en rugspek afgesneden, de buik blijft aan één stuk zitten, dan wordt de rug eruit gehakt, dan het klokhuis en tot slot de ingewanden, nierbedden en ander vleesch afgesneden; om 11 uur klaar en om 12 uur werd ervan gegeten.

Maandag 15-4

De eerste regen gevallen met onweer. Braakland geploegd, mest gereden voor aardappelland. De vorige week land gereed gemaakt voor bieten. Midden in de akkers ziet men struiken waaronder dan steen en kan daar niet geploegd worden. De mindere stand leeft hier als beesten, ze hokken maar wat bij mekaar en praten in plaats van werken.

KLEURENFOTO VAN DE "CAARTE VAN DE GROOTE EMMER"...

Op veler verzoek zijn wij daags aansluitend de feestelijke overhandiging van de "Caarte van de Groote Emmer" direct gaan bellen met een professionele ontwikkelcentrale.

Wij hebben een technische dia van 4x5" laten maken en hier is een foto van te verkrijgen. De originele "Caarte van de Groote Emmer" meet 69x122cm en kunt u als kleurenfoto bestellen...

De kosten voor de besteller:

A) een foto van ong. 69 x122 cm (100%) f. 112,50

B) een foto van ong. 100x175 cm (150%) f. 575,--

Uiteraard is de mogelijkheid B) meer geschikt voor bedrijven, een grote wand te sieren. De keus is aan u!

Hoe bestellen... U maakt op onze bankrekening -zie pag 2- het bedrag of een veelvoud hiervan over. Uiterste besteldatum én betaaldatum 15 november 2000! Geef uw betaling een omschrijving mee: bijv. bestelling 2x foto A (Emmer) of 1x foto A en 1x foto B (Emmer) en geef uw bestelling ook even aan de secretaris door. Straks krijgt de penningmeester geld binnen van 'Jansen te Baak' voor f. 112,50. Waar woont Jansen... vandaar! Vóór de kerstdagen heeft u de foto van de "Caarte van de Groote Emmer" in huis en... de keuze van de lijst is aan u. Mocht u de foto willen inlijsten achter glas, gebruik dan géén zgn. mat- of gezandstraald glas. De scherpte neemt dan enorm af en standaard glas is veel geschikter.

BEGRAVEN IN STEENDEREN...

In een voorgaande Zwerfsteen hebben wij u opgeroepen materiaal aan ons te doen toekomen over gebruiken, rituelen etc. bij begrafenissen in stad en buitendorpen van de gemeente Steenderen. Dit aangaande "RK-, NH-, Joodse- en zgn. Algemene begrafenissen". Er is reeds kopij binnengekomen, doch om een 'volledig' artikel te maken verzoeken wij de leden om **meer...!** Zoals bijvoorbeeld:

- oude overlijdens annonces (evt. handgeschreven o.a. 19e eeuws)
- foto's van begrafenistoeten (paard en wagen/koets)
- documenten inzake nalatenschappen etc. (18e, 19e en 20e eeuws)
- uw kennis van 'toen', (geschreven of op schijf WP 5.1 of Windows). Evt. bezoekt een redactielid u op korte termijn voor een interview. Laat ons even weten...

Op korte termijn zouden wij uw inbreng willen ontvangen, doch uiterlijk maandag 13 november 2000! Te zenden aan: Verdi van Leuvensteijn-Breukink (zie colofon op pagina 2). Uw medewerking wordt zéér op prijs gesteld en de Zwerfsteen 2000/4 met een hoofdartikel over begraven zal medio december in uw brievenbus vallen.